

ՄԵՂՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Լ Ր Ա Փ Ի Ր

ԲԱՆԱԳԱՍՏԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՐԱԾՈՒՄ ԵՎ ԱՍԻՐ ԵՄԵՐՈՒ ՕՐ
ՄԻ ՔԵՐԸ. ՅԱՐԵՎԱՆ ԿՈՆՏԱՆ ԵՎ Ս. Ս.
Օտարաբաղադրացի դիմում են ուղղակի
Եւ քաղաք. տնտես. Ս. Ս. Ս. Ս. Ս. Ս.

Ներկայ 1878 թվականին

ՄԵՂՈՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՔԱՂԱՔԱՎԱՆ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԼՐԱՓՈՒՐ

Կը հրատարակվի

ՆՈՒՆ ԽՈՂԱՐԹԱՅԻՆ, ԳՐԱԳՐԱՄԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԿՈՐԹԵՐԻ

ԻՆՏԵՐՆԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԵՎ ՈՐՈՐԴԻՆ

Թիֆլիսում ստորագրվել ցանկացող կարող են
դիմել. 1) ԽՐԱԳՐԱՍՈՒՆ, որ գտնվում է Ս.
Արղանեանի տանը, ընտանեկան կայարանին կից.
2) պ. Զարաթիա Գրիգորեանի ԳՐԱՎԱՆ-
ՃԱՌԱՆՈՅՈՒՄ, Միխայիլովսկի կամուրջի մոտ
պ. Զուբալովի տանը, Լոնդոն ձիարանից տակ.
3) պ. Համբ. Էֆենիանցի ԾԵԼԱՍՈՍԻ ԽԱ-
ՆՈՒԹՆԵՐՈՒՄ, Դիոցոսիայի փողոցի վերայ, Գե-
ներալ Արթուրեանի դպրոցի մոտ Միխայիլովսկի
կամուրջի մոտ Վ. Բորոնցովի արձանի հանդեպ:

Օտարաբաղադրացի կարող են դիմել խորհրդա-
տուն հետեւեալ հասցեով

Въ редакцію Армянской за-
веты „ПЧЕЛА АРМЕНИИ“
въ Тифлисе.

ԱՆԵԼՈՐԻ ՀՈՒԻ

—Այն, վայ, վայ... լավում էր մի մոլթ
երկրի սիրտը պատահող մի աղաղակ փրկի-
նի ծուռումուռ փողոցներից մեկում:

Մի քանի անգամ կրկնող այս աղաղակին
հետևում էին փայտի հարուածների ձայնը մի
բուխ առաջադիվ փայտի ներդաշնակության
անհեղինակ, յետո՛ւ աղիտը լայն... էլ փայտի
հարուածներ է նայն սիրտը պատահողովա-
մէն աղաղակը:

Այդ միջոցին, երբ մի տան պատերի ետևում
կատարվում էր այդ երկրից, նայն փողոցի
ծայրին լսելի եղաւ երբ մի փոքր երեխայի, որ
զուգնից վերադառնալով, սկսել էր երգել լուռ
ու մոլթ փողոցում, իրան սիրտ տալու համար
այդ ամալի տեղերով անց կենալու:

—Այն, վայ, աղաղակը կանգնող բերանում
կիսատ մնաց մի սաստիկ հարուածից յետո՛ւ,
հենց այն ժամանակ, երբ ուշացած ճանապարհ-
հորդը մոտեցել էր այն տան դռանը և սկսել
կկանգնել իւր բայաթին:

—Այն, զարմացաւ ճանապարհորդ երեխան,
կիսատ թողնելով իւր սկսած բայաթին, լսելով
այս աղաղակը:

Նա մոտեցաւ տան դռանը ու ականջ դրեց,
Հարուած հարուածի ետևից, անհեղ անհեղ
ետեցի թափվում էին այստեղ և անխնայ հա-
րուածում մէկին:

—Այն տու, վեր տու, դրա միջին է, բո-
ւեց երեխան և յետ վազեց դրնից: Երեխայի
այդ արարքին պատասխան չեղաւ. ներսից չէին
զարգարում հարուածները:

Երեխան նոր մէկանց ականջ դնելով և ուշ-
քի դալով, սկսեց նայել դէս ու դէն: Փողոցում
ոչ ոք չէր երևում: Նա սկսեց բղաւիղ աղաղակ-
ել, ապաւում ինչ և նոյն բառերը աղաղակե-
լով վազեց լուռ փողոցի միջով:

Հարուածները այդ աղաղակից զուրա թափ-
վում էին:

ԹԻՖԼԻՍ ԿՐԻՍ ՓԵՏՐՎԱՐԻ

Թանգանթները լուեցին, դադարեցաւ և
արիւնհեղութիւնը, գէթ առ ժամանակ
զինադարաւում տեղի ունեցաւ: Մարդիկ
յիշեցին իրանց մարդութիւնն և խօսքը
մահի տեղ բռնեց, դեպքանաժողով կա-
մելու է քննելու և վճռելու: Համար այն
հարցերն, որոնց համար այնքան արիւն
թափվեցաւ, այնքան ծախք եղաւ, այնքան
զոհարեցութիւնը կատարվեցան: Այս հար-
ցերի շարքում անշուշտ գլխաւոր տեղերից
մէկը կրնէ ճաճկաստանի քրիստոնէից
վիճակի որոշումն և բարեկարգութիւնը:
Այս հարցի բնութեան ժամանակ անհա-
նալին է, որ և ճաճկաստանի շայտ մա-
սին ևս խօսք չլինի, մինչդեռ նոքա ճաճ-
կաստանի քրիստոնէից շարքում պատկա-
ռելի տեղ ունին թէ իրանց թուով, թէ
իրանց այնպիսի յատկութիւններով, որոնց
ազատ զարգացումն մեծ նշանակութիւն և
օգուտ կարող է ունենալ ընդհանուր
մարդկութեան համար, և թէ մանաւանդ
իրանց անցելով, որ շարք է ներութեանց
և հալածանաց: Մտադրական է, որ Հա-
յոց համար խօսք և զոյց կլինի ընդհան-
րապէս, միայն կարեւոր էր, որ ճաճկա-
ստանի Հայոց մասին առանձին հարց զար-
թիւնը, բայց այս կախում է նրանից, թէ
ինչ ընթացք կրնեն ազգային ժողովն և
Պալատը և պատրիարքարանը:

Թէև և երկարապէս մեծ տեղութեանց,
մարդասիրութիւնն և մանաւանդ Ռուսա-

նեցան իւրեանց տներից: Գուրս եկաւ այն
տանից էլ, ուր հարուածում էին մի կին:

—Փեմ, ումն ին սպանում... լսեցիք վրեց
դարաւ կանչեցին, ասում էին: ու հարցնում
միմանց հարանաները:

—Փեմ, ում է ննդի է վրեցնում լսեցիք վրեց
դարաւ կանչեցին, ասում էին: ու հարցնում
միմանց հարանաները:

—Մինդուխտ, դուս իս, դուս էլ լսեցիք զա-
րաւով ձեռք, հարցրեց մէկը այդ կնոջը:

—Վրեց չէ, երեխանցս հիւր նստած էի իմ
օթախումս, մէկ էլ լսիմ, զարաւով ձեռք տուին...
ինչ լսաբար է, ասում էր Մինդուխտը:

Այնի համարձակները դրան չէ՛մքից հեռա-
նալով, սկսեցին նայել փողոցի մէկ ծայրից միւս
ծայրը և հաւաստիանալով թէ ոչինչ չկայ, յետ
մտան իրանց տները:

—Հարաւ մարդ կուլէր, գինին զօր կուտար
բլաւելու, ասում էին մի քանիսը:

—Ձերոնքը հոմ դիմաւանդը տանն ին,
Մինդուխտ, հարցրեց մի կին:

—Մարդ կուլումն է, աղջկիւրքս կի, մեռ-
նիմ նրանց ջանքի, կար ին անում, պատաս-
խանեց Մինդուխտը:

—Բարի գիշիւր, բարի գիշիւր, միմանց ասե-
լով, նրանք էլ ներս քաշուեցան:

Ներս մտաւ և Մինդուխտը:

Մի յարկանոց տուն, ուր որ մտաւ ուս, ու-
նէր առջիկը մի փոքրիկ բակ: Այստեղ նրան
ընդ առաջ կուս մի 18 տարեկան աղջիկ:

—Ինչ լսաբար էր, դէպի, հարցրեց սա:

—Ինչ լսաբար պէտք է լինէր... էն լափայի
ձեռք մէկը կիսանար ու միջկարգանքու համար
զարաւու կու կանչէր, ասաց Մինդուխտը ան-
բաւական:

—Այնպէս, ում գիշէ հարանանիւր իմացան էս
բանը, վախեցած ասաց աղջկիւր:

—Ձե՛, չիմացան, ասաց կինը և առաջ գնաց:
Անց կենալով բակի միջով Մինդուխտը վեր ա-
ռաւ այնտեղ ընկած մի հաստ փայտ և ուղե-
որվեցաւ դէպի խոհանոց: Այստեղ փխլաքանի
վերայ բերանը վէր ընկած էր արիւնթափան

տանիւր, որ քրիստոնէից ազատութեան
անուամբ իւր սուրը մերկացրեց, երաշխա-
ւոր է, որ ճաճկաստանի Հայոց վիճակը
փոփոխութեան կենթարկվել դեպքանաժո-
ղովն որոշմամբ. բայց ազգային առաժն ա-
սում է, մինչև երեխան լաց չլինի, մայրը
ծիծ չի տալ:

Գեպանաժողովն հարկաւոր են ան-
շուշտ մանրամասն և ճիշդ տեղեկութիւնք
հարցը արդարութեամբ վճռելու համար,
հարկաւոր է մի ղեկըցիկ և ծանրութեամբ
ու արժանաւորութեամբ կազմած ծրագիր
ճաճկահայոց վիճակի, որ իւր ազդուա-
թեամբ առանձնապէս դրաւէր դեպքանա-
ժողովն ուշադրութիւնն և ճաճկաստանի
Հայոց հարցը—ճաճկաստանի ընդհանուր
բարեկարգութեան հարցերից բաժանելով
առանձին խնդիր առնէր: Բայց ում պարտ-
քն է այս ծրագրի պատրաստելն եթէ ոչ
անմիջապէս և Պալատը ազգային ժողովի, իւր
պատրիարքի նախագահութեամբ և առաջ-
նորդութեամբ:

Այս Պալատը ազգային ժողովը փոխանակ
զինուորագրութեան հարցի առթիւ, յոս-
րէններին առաջնորդութեամբ և օտարներին
դրամամբ, աղմուկ և շփոթ հանելու, որ
ոչ մի երկարատե հեռակայն չէ կարող ու-
նենալ, պարտաւոր էր խորհել նախագիծ
վերայ, որ և առաջարկէր իւր կառավա-
րութեան Բաժնարկին: Գրան, որպէս զի սա
ներկայացնէր դեպքանաժողովին իւր կողմից
և ինքը հաստատէր Հայրի պահանջի
արդարութիւնը: Յայտնի բան է, այս ծրա-

մի տանուհինց տարեկան գեղեցիկ աղջիկ,
անցալով ու հեկեկալով: Ներս մտնելով խո-
հանոցը, Մինդուխտը մի սաստիկ հարուած
տուեց փայտով այն աղջկայ զկնին ու երե-
սին:

—Քից համար էլաւ էսքան զարմացալով զու-
լում, ա՛յ լափայ, բղաւից կինը:

—Վայն, վայ, տեղաց աղջկիւր:

—Սուս, սուս, թէ չէ հետիւտե կուլիդդիմ
քից, հարուածելով ասում էր կինը:

—Դէդի, զազար տու էդ չէ՛վօժվաբին, մե-
նակ ձեռքերդ կուցաւին, ամա դուս դրա օֆ-
տեմէն չիս գալ, ասաց նրան ճանապարհակից
աղջկիւր:

—Գնանցվայ, իս կի մեռալու, հոգեց հանե-
լով, ասաց Մինդուխտը:

—Արի մէ քէր թաղարկի համար խօսնիք,
քէր հայա շատ ժամանակ կուենաւ դրան ձե-
ծելու, ասաց աղջկիւր բարկացած և ոտքով պինդ
խփելով խեղճի գլխին, արտասանեց արհամար-
հանօք. հե՛ գու վեր նընգնելու...:

Մայրն ու աղջկիւր դուրս եկան խոհանոցից,
թողնելով այնտեղ խեղճ աղջկան նոյն դուռ-
թեամբ հեկեկալիս և անցալիս:

Մինդուխտը պատուաւոր քաղաքացու կին
էր: Սրա մարդը մի ժամանակ քաղաքում հա-
մարումն ունէր, բայց վերջը մի քանի անգամ
կոտոր ընկնելով, թէ իւր պատիւը կորցրեց և թէ
իւր ունեցածը փչացրեց: Այժմ ընտանիքը խեղ-
ճութեան մէջ էր: Խեղճութիւնը հասարակ ե-
րեւոյթ է, բայց նրան տանը մեծ ծանրութիւն
է, մանաւանդ այնպիսի ընտանիքի համար, որ
մի ժամանակ վաղելում էր բաւականութիւն
ապրուստի կողմից: Մինդուխտը քէր դիմում
այդ ծանրութեանը. կեանքի զրկանքներն անուա-
նելի էին նորա համար: Եւս առաւել ծանր էր
երեւում նորան կեանքը, երբ տեսնում էր թէ
երեւ աղջկիւր մին մինի ետեւից հասնին էին առ-
նում:

Մայրը նրանց մարդու տալու հոգսերից ծան-
րաբեռնուած, օրէ օր կատաղում էր: Սրա կա-

գրի պատճենները կտրվին Ռուսաց և այլ
եւրոպական տէրութեանց ներկայացուցիչ-
ներին դիտանաժողովում:

Օրինաւորութեան սահմանի մէջ գոր-
ծած կլինէր այսպէս ազգային ժողովն, ու-
րովհետեւ ոչ թէ իրեւ ապստամբ, այլ
իրեւ հլու հպատակ զինամ էր իւր իշխա-
նութեան, իւր արդար իրաւունքի պաշտ-
պանութիւնը խնդրում: Այս ընթացքը
ստիպելու էր արդարութեամբ վարվելու
ճաճկահայոց խնդրի հետ մինչև անգամ
ճաճկարի կառավարութեանց դեպքանե-
րին և ոչ ու գորութիւն կտար նրանց, ու-
րոնք գլխաւոր նպատակ արեւ են ճաճկա-
ստանի քրիստոնէից ազատութեան հարցը:

Ներկայումս, ըստ մեր կարծեաց, այս է
ճաճկահայոց բռնկը ընթացքն և այլ
ճանապարհ չկայ նրանց իրանց վիճակն ա-
պագայում բարելաւելու համար: Վրդով-
մունքն և աղմուկը, թշնամութիւնն ու
սա խռովութիւնը, գէթ առ այժմ, ձեռ-
նուտ և արդիւնաւոր չեն կարող լինիլ
նրանց, նայելով նոցա ներկայ դրութեան.
Ինչ թէ ապագայում ինչ դեր կրենին
նոքա, Հայ ազգը ուր կերթայ իւր մտա-
ւոր և բարոյական զարգացմամբ և ճաճիկն
ինչ դիքը կրնէ, գուշակել չենք կա-
րող: Այսպէս ներկայումս դեռ ճաճ-
կաստանի Հայոց միում է գործել և
արեւ լսան քրիստոնէից ազատութիւնը կախ-
ված է ճրանարկի և Աղղիայի (այսինքն
Եւրոպայի մեծ տէրութեանց) համաձայ-
նութիւնից և միաբանութիւնից: Արեւ

նակ տանը դիմադրում քրդ հետ վարմունքին
սա միայն պատասխան էր հանդիսանում խեղճ
զրկուած աղջկան, թէ և այդ պաշտպանութիւնը
ոչինչ հետեւեց չէր ունենում:

—Լաւ է, քից իմ հարցնում, փոքր ժամա-
նակից յետոյ դարձաւ մայրը Սալմէնի, վեցե-
րը ինչ նրա տիղն է, վուր զոգա զօգա կանգ-
նիւ էր ու ինձ էլ տարեք էր ասում:

—Երեխայ է ուղից, դրա համար հոգին հա-
նին էլ ինչ էր, ասաց Սալմէն:

—Իս իմ օտ աղջկանից մօտ կուտանիմ էդ
լըրին, վուր խնդրում է, ասաց Նինոն:

—Ան էդ վեր նընգնելուն ուր օքմին տա-
նիւ է, առկարգուց մայրը:

—Ձեր էտսի վուր զալին նրանք, էդ չէ՛վ-
պօլարին զու՛ն ու պու՛նս իմ գոցում, վուր
չիմանաւ թէ էդ թաղարկը զուր ունիմ տանը,
հաստատում էր Նինոն:

—Ան Նինոյի պատիւը կուտանէ, էդ ան-
նամուսին իւր կտին նստացնիւ, վրայ բերեց
մայրը:

—Նա էլ զու աղջկին է ու Նինոյի զուրը, ա-
սաց կիսածայն Սալմէն:

—Սալմէն, սուս իմ ասում, բղաւեց մայրը
կայծակ թափելով աչքերից:

Սալմէն լուռ մնաց ու շարունակեց իւր
գործը:

Գեա էլ իւր կարգ ժամանակ Մինդուխտն ու
Նինոն խօսում էին ապագայ խնդրի մասին:
Այդ միջոցին աննկատելի նրանց համար դուրս
եկաւ Սալմէն սենեակից և մտաւ խոհանոցը:

Խեղճ աղջկիւր նոյն դրութեամբ ընկած էր
դետիկ վերայ, Սալմէն կուցաւ. աղջկիւր աչ-
քերը բաց արեց:

—Սալմէն լան դուս ին, ասաց նա նուազ
ձայնով, մէ քից զուր տու եմ, ծարաւ իմ:

Սալմէն բերեց ջուր և Նատոյի գլուխը բար-
ձրացնելով խմացրուց:

—Վիկան Նատո, գնանք օթախը ընելու:

—Ձիմ ուղի, դէպի կու՛նեծէ, չէ հրամայի,
որ օթախ տուն մտնիմ... միս ինչ իմ արի իս

և իրան քրիստոնէից, թէ Հայք և թէ
այլք, իրանց վիճակի փոփոխութիւնն
ու իրանց ազատութիւնը պէտք է յուսան
եւրոպայի մեծ տէրութեանց մարդասիրու-
թիւնից և պաշտպանութիւնից: Իրանք ի-
րանց ուժով գործ տեսնել անկարող
են դեռ ևս: Այս է մեր անձնական կար-
ծիքը:

Մշակի № 11-ում առաջնորդող յո-
ղուած էր հրատարակած «Ինչ կգա-
նայ մասնաժողովը» վերնագրով: Զօդու-
ածաղիրը հարդրելով, որ զենեքալ
Տէր Վուկասովի հետ գաղթած Հայերը
վերադառնում են իրանց հայրենիք, հարց
է դարձեցնում թէ Թիֆլիսի մասնաժո-
ղովի ձեռքում եղած փոքն ինչ պէտք է
լինի, երբ բոլոր գաղթականները վերադառ-
նան, որովհետեւ այն ժամանակ և մասնա-
նաժողովը պէտք է դադարի գոյութիւն
ունենալը: Ապա յօդուածաղիրը Գ. Ա.
առաջարկում է կազմել կառավարութեան
Թիֆլիսութեամբ մի հաստատուն մաս-
նաժողով ընդհանրապէս կարօտ Հայերին
օգնելու համար և յօդուած գաղթականաց
հաւաքած և մասնաժողովի ձեռքում միւս-
չէ ցայժմ մնացած բուժման էլ դարձնել
դրամագրուս այդ նոր կազմվելը բնիւրու-
թեան: Մեզ զարմացնում են այսպիսի ան-
հիմն դատողութիւններ և առաջարկու-
թիւններ. փողկը հաւաքել յանուն գաղթ-
թիւնից և գործ դնել ապագայում յօդուած

այլ կարողութեամբ: Ինչպէս մի՞թէ այդ գաղ-
թականները բոլորը հարստացան, այլ ևս
կարողութիւն չունին: Անտարակոյս պա-
տասխանը մի մեծ «Զէ», է: Գաղթականները
թէ մնացածները և թէ վերադարձածները
բոլորն էլ թշուառութեան մէջ են և ոչ
միայն 17000-ի օգնութեան կարօտ, այլ և
100,000-ի: Ինչն է արգելում այժմ իսկ
բոլոր գումարը բաժանել նոցա մէջ, կամ
այդ գումարով թէ մնացած և թէ վե-
րադարձած գաղթականներին պիտոյնները,
ըստ կարելիութեան հոգալ: Մի՞թէ չգիտե-
ս. Գ. Ա. -ն, որ նոյն իսկ վերադարձած
գաղթականները այժմ գտնուում են
Ռուսաց իշխանութեան ներքոյ, մի՞թէ
չգիտե՞ս, որ ոչ միայն Ալաշկերտում այլ և
նրանցից դէպի հարաւ և արևմուտք եղած
նահանգներումն էլ Ռուսաց վարչութիւն
է այժմ: Չգիտե՞ս թէ ինչն էր տնտեսու-
թիւնը մասնագործներին փողոցի մէջ
ցայտմ պահել և գործ չգնել ըստ նշա-
նակութեան, երբ գաղթականաց պիտոյը-
ները լրացնելու համար այդ գումարը մի
անշնան գումար է. այնքան բազմաթիւ
և շատ են նոցա պիտոյները: Գեո. այսօր
էլ կարելի է դրանից մեծ գումարի ծա-
խուց հարկաւորութիւն գտնել գաղթա-
կանաց վիճակը թեթեւացնելու համար:
Մեզ համար անհասկանալի է մասնագոր-
ծի գոյութեան դադարումն իրան ձեռքումն
ունեցած՝ գումարն ըստ նշանակութեան
գործարկելուց առաջ:

Ինչու է Մշակի պ. յօդուածագիր Գ.
Ա. -ն այդ հարցը զարթեցնում և որ հի-
ման վերայ համարում այն գաղափարին,
որ յօդուածագիրը իր փողոված փողը
կարելի է մի այլ բարեգործական նպատա-
կով գործ դնել: Արդե՞ս այդ սեպհակա-
նութեան դէմ մեղադրել չէ ինչի, ար-
դե՞ծք այդ մի տեսակ յայտարարութիւնն
համարուի: Մենք հակառակ չենք, որ կա-
մէ մի հաստատուն բարեգործական ընկե-
րութիւնն չայց՝ մէջ — Մեղու՞ն այդ մա-
սին շատ անգամ ինքն է խօսել և ճշն
անցնել տարի արաւ այդպիսի ընկերու-
թեան կազմակերպ առաջարկութիւն յօդու-
ածագիրը համարում: Մենք հակառակ չենք
և ամենայն կերպով համարում է, որ

կազմակերպ ընկերութիւնը և ընդհանուր մար-
դասիրական նպատակով, յօդուածագիր
ստանի կարողութեամբ չայց, յօդուածագիր
բազմի ժամանակ փնտրութեան, և սոցա
ընտանիքների և այլն և այլն Սոցա բոլորն
էլ զօվել են և ցանկալի իրեն բարե-
գործական ընկերութիւնը: Բայց մի մա-
քայական և կարողութեան ընկերութիւն
ու միայն տան իրեն բարեգործութիւն
իշխանութեան է այն յանցաւորին, որ քահա-
նայի առաջ չգործել խոստովանում է, թէ
մի մեղք է գործել և չորս բարեգործու-
թիւն արել, այսինքն մի՞ կով է գողացել
և չորս ոտը չորս աղքատների է բաժանել:
Այսպէս մենք ոչ միայն չենք համա-
կրում պ. Գ. Ա. -ի առաջարկութեան,
այլ և արդարութեան դէմ ենք համա-
րում այն, որովհետեւ յանուն մի որ և է
անձի կամ գործի հաւաքած նուիրատու-
ութիւնը — դառնում է սեպհակա՞նու-
թիւնն այն անձին: Այլ թէ ուրիշ սեպ-
հակա՞նութեան ձեռնամուխ լինելն արքան
իրաւացի է, թող ինքը պ. Գ. Ա. պաշտ-
պանէ:

Ա. Զ. Գ. Ա. Ս. Ի. Ն.

Մշակի № 10-ում «Մի օր թուրքացի հայ»
ստորագրութեամբ հրատարակած էր «Թիֆ-
լիզի հայ լրագրի» մի և նրա արած
թշուառները և Պոլսի հայրենիք յօդուածը:
Պարտք աշխատում է մի հայ տեղական լրա-
գիր փնտրել փաթեթով թուրքացի տնտեսու-
թեան յօդուածագիրը՝ երբեք անուն չէ
տալիս. բայց սրովհետեւ փոփոխութեամբ միայն
հայ լրագիր չկայ, ուրեմն պարզ է, որ
թուրքացիները կամեցել է յօդուած-
ագիրը գրողին «Մեղու»-ի և նորա խմբ-
ագիր ձեռնարկը: Մենք էլ պարտք ենք
համարում նուիրել այդ թուրքացի հային
մի քանի խօսք:

Մենք այդ թուրքացի հայուն և նման-
ներուն շատ ենք տեսել Թիֆլիզի փողոց-
ներում: Եթէ դոքաբընտրութիւնն ու ան-

խոհմեծութեամբ մի թոյլ ժողովուրդը դը-
գան են նորա թշուառութեանը՝ պատ-
ճառ լինելը հայաստանի թիւն է — թող
«Մեղու»-ի խոհմեծութիւնը թուրքացի-
թիւն համարվի:

«Մեղու»-ի բոլոր ընթացքը ճաշկա-
տանի հայերի վերաբերութեամբ եղել է և
կլինի յորդորել նրանց հեռու կենտրոն ա-
մեն բուն ցոյցերից, աղմուկներից և խո-
սքներից, որոնց համար հարկաւոր
են ոյժ և կարողութիւն. անկէն, անկիրթ
և անհայտ համեմատաբար թուով շատ
նուազ ժողովուրդի կողմից բուն ցոյցեր ա-
նելը լաւ գնահատված, զօրեղ տեղութեան
և ազգի դէմ իւր զինքն թշուառութեան
դատակնիք հրաւիրել է — այս է «Մեղու»-ի
վերաբերութիւնը, յանձն է առնում:
Բայց այդպիսի ժողովուրդեան գրգռելը, ապ-
տամբանքն ընտանք, որոյ հետեւանք ան-
թիւ անմեղների արեւն թափել կլինի, և
թշուառ վիճակից նրան ամենաթշուառի
մէջ զլորել կլինի, թող պ. Թուրքացի
հայի և «Մշակի» աչքում հայաստանի թիւն
համարվի: «Մեղու»-ն այդ հայաստանի
թիւն կանտանէ, իսկ այդպիսաց դաւա-
ճանը թէ՛ չանայ մէջ մի քանի անխո-
հմտ քաղաքական ցոյցերը չլինէին —
գուցէ Վանայ խանութները մինչև ցայժմ
կանգուն և նոցա տեղերը թշուառութիւ-
նից ազատ լինէին, այդ մեզ նոյնպէս ա-
կանտան Վանայից պատմել են: Այդպի-
սի ցոյցերն ամենաթշուառաւոր տեղութիւնը
էլ անպատիւ չեն թողնում և այն իրա-
ւամբ, ուր մնաց բարբարոս մահմետական
տեղութիւնն, որ և բարբարոսաբար պատ-
ժեց, կամենալով թշուառն այն ժողովուր-
դին, որոյ մէջ փոքր ինչ ոյժ նկատու էր
և երկիւղ էր կրում, որ այդ ոյժը իւր
դէմ կկանգնէ. բարբարոսաբար ճշնեց այդ
ոյժը: Մինչև ի՞նչ կամ կարողանա կեալ,
կարողի ու Արամի հօգին կեալ: Թող այդ
դուրկից թիւրքացի հայերը, ճաշկն չայլ
վերաբերութեամբ կատարեն մէջ գործերն
ու խոհմեծ Վանայից թիւն թշուառութեան
առիթ կողոյնը, առաջ մարքին իրանց
խիղճը, եթէ ունին միայն, թող առաջ
լուսնան իրանց ձեռքերից անմեղ խոհմեծ
հայերի արեւն, որով թաթաւեցան իրանց
անխոհմեծութեամբ — և յետոյ ոչ թէ չա-

յատեր — այլ լոկ հայ անուն կրին ան-
գամ իրանց պատիւ համարին — իսկ «Մե-
ղու»-ն այդպիսի տմարդի և խելագար վար-
մունքների դէմ քաղաքական համար յօդու-
ածների — սիրով կընդունէ իւր վերայ թիւ-
քասէր անունը — եթէ հայաստանի թիւն
վերաբերութիւնն է, եթէ մարդասիրական
և քրիստոնէական պարտաճանաչութիւնը
վերաբերութիւնն է:

Երբեք Թիֆլիզի փողոցներում թափա-
ռող այդպիսի թուրքացի հայեր և մի
քանի այստեղացիք, որոնց թվումն և Մե-
ղու հրապարակած ճաշկատանցի հայն-
րէն քաղաքացիներն գէնք առնել, և այն խել-
առ աղքատ. հայի կարօտ հայերին, Գրգի
մղրախից դողացող հայերին, որոնք վերջ
գնեցնալ Տէր-Աւետիսի գործից հետ ի-
րանց կենտրոն պահելու համար Ռուսաստան
անցան և մինչև ցայսօր հաց են մտնում.
Եթէ այսպիսի խելագարներն իրանց և իրանց
կենտրոն գողցելու առիթ լինելը հայաս-
տանի թիւն է — թող այդ փառք պ. Թուր-
քացի հային և Մշակին լինի — «Մեղու»-ն
հեռու է այդպիսի հայաստանի թիւնից, թող
նա թուրքասէր կռուի — բայց և ոչ հայա-
տեսաց:

Բայց «Մեղու»-ն ասել է և կասէ:
Քանի ճաշկատանի հայեր մի քանի հա-
րիւր հազար կիրթ գիտնոր, հարեւաւոր
կրօնական թիւրքացիներ և հազարաւոր
Մարտինի հրացաններ, փող, դրոշմ թիւն
ու արհեստ չունին — նոցա ցոյցերը պէտք է
կայանան միայն օրինաւորութեան և խո-
հմեծութեան սահմանի մէջ գործելով ի-
րան պատկանելիք և արդարութեան ու
քնակա՞ն օրէնքներով հասնելը իրաւունք-
ները խղիւղելով — թէ անմիջապէս ճաշ-
կից և թէ օտարների միջնորդութեամբ:
Այս ձեւից դուրս ցոյցերը ներկայումս ճաշ-
կապիցն փնտրելու է, ինչպէս փնտա-
կար է սրբ. Թորոնի և այլոց գրգռումը:

Թուրքացի հային — խորհուրդ կուտը
նախ ճաշկատանի պատկանելիքը
թիւնն ու վիճակագրութիւնը լաւ ուսա-
նել, ճաշկի տեղութեան և ազգի գորու-
թիւնը չայց հետ համեմատելով ուսում
նախել. և յետոյ իւր եղբայրակիցներին
դէպի խաղով թիւն յորդորել — և այն ոչ
թէ Թիֆլիզից, այլ նոյն իսկ ճաշկատանի

մէջ: Այսպիսի ճշնագրութեամբ թէ
հայաստանի թուրքացի է. Թիֆլիզում ի՞նչ
գործ ունի:

Իսկ Մշակի խմբագրի վերաբերութեամբ,
որ այդպիսի յօդուածին ընդունելութիւն
է տուել իւր թերթում, մենք միայն ցա-
ւում ենք, որ նա մղորդել է: Նորա լու-
գրի № 6-ում հրատարակած «Հայոց դե-
նուարական ծառայութեան» հարցը ճաշ-
կատանումս խոհմեծ յօդուածին համա-
կրող կարծէ ընթացողը Մշակի խմբագրին,
թէ Թիւրքացի հայի անխորհուրդ, գուցէ
է չարախորհուրդ յօդուածին: Իսկ եթէ
լարդը խմբագիրը կարծում է, որ իւր ո-
տի տակ հաստատուն գետին, Օլիմպոսի
լեռան, ունի, որի վրայից թուրքացի հայի
յօդուածին շանթով կարող է հարուածել
«Մեղու»-ի խմբագրին — շատ սխալվում է,
այդպիսի շանթերը թեթեւ հոգով հըն-
չեն են. իսկ Մշակի խմբագրի ոտի տակ
մասնապատ ճահիճ է, որի մէջ փոքր առ-
փոքր ինքը կկտորուղի — առանց «Մե-
ղու»-ի խմբագրի մի մարդն անգամ փնա-
սել կարողանալու:

Վերադառնալով մի քանի քանի հա-
րիւր ճաշկատանի հայեր մի քանի հա-
րիւր հազար կիրթ գիտնոր, հարեւաւոր
կրօնական թիւրքացիներ և հազարաւոր
Մարտինի հրացաններ, փող, դրոշմ թիւն
ու արհեստ չունին — նոցա ցոյցերը պէտք է
կայանան միայն օրինաւորութեան և խո-
հմեծութեան սահմանի մէջ գործելով ի-
րան պատկանելիք և արդարութեան ու
քնակա՞ն օրէնքներով հասնելը իրաւունք-
ները խղիւղելով — թէ անմիջապէս ճաշ-
կից և թէ օտարների միջնորդութեամբ:
Այս ձեւից դուրս ցոյցերը ներկայումս ճաշ-
կապիցն փնտրելու է, ինչպէս փնտա-
կար է սրբ. Թորոնի և այլոց գրգռումը:
Թուրքացի հային — խորհուրդ կուտը
նախ ճաշկատանի պատկանելիքը
թիւնն ու վիճակագրութիւնը լաւ ուսա-
նել, ճաշկի տեղութեան և ազգի գորու-
թիւնը չայց հետ համեմատելով ուսում
նախել. և յետոյ իւր եղբայրակիցներին
դէպի խաղով թիւն յորդորել — և այն ոչ
թէ Թիֆլիզից, այլ նոյն իսկ ճաշկատանի

նրան, ասաց սրտանց աղջիկը և սկսեց հեկե-
կալ:

— Ուրիշ, Տէր Աստուած, կանչեց Սարգիս...
մի լաց ըլի, Նատո ջան:

Նատոն յարմարաբար էր. Սարգիս կան-
չած էր նոցա մօտ և ինքն էլ թաքուն լաց էր
լինում...

— Եւ ինչ իս կանչեի, արեւ ներս, մամլն
էկաւ, կանկալէ, քաղ անելով խոհանոցի դու-
ռը, ասաց Նիսոս:

Սարգիս լաւ խմանալով, որ նրան այդ էժան
չի նստիլ, շտապով վեր առաւ մի չորի կտոր
և ծածկելով՝ քրօջ վերայ, դուռն գնաց խոհանո-
ցից:

Մի քանի ժամից յետոյ ամբողջ տունը խոր
քնոյ մէջ էր. միայն խոհանոցից մի մի անգամ
լսուում էր Նատոյի հեկեկանքը:

Մի առաւօտ մօտ 10 ժամին Սինդուստը
մօտնում էր մի տանը, որ գտնուում էր Թիֆ-
լիսի մի մարտի փողոցի վերայ:

Չանգը խիլիւրեւ պէս, դուրս թափուցան
նորա առաջ փողոցի երեխայը, որոց երեխ-
վերայ դրոշմած էր ան ու երկիւղ. Սինդուստի
հարցին այդ անմեղ երեխայը լացախառն ծայ-
նով ասացին մի քանի կկոտոր խօսքեր:

— Այ... պապա, մամա...

Սինդուստը չեղարարեց իրեն խօսքից հետ,
ուղիղ դիմեց դէպի սենեակները:

Մի լայն և մեծ սենեակում նրան պատահե-
ցաւ մի բարձրահասակ, մօտ քրտուն տարեկան
մարդ. Սորա կերպարանքը արտապայտում էր
արարածի ու բարկութիւն. սեւա աչքերը չընա-
պատած նոյն զոյնի յոնքերով կրակ էին թա-
փում: Սինդուստը արան տեսնելիս ուղիղ հարց
արեց:

— Է՛հ... Էլի...

— Նորմալ մէ բաղում չի՞մ ու երկուսում,
պատահական չա՞ր բարկութեամբ:

— Է՛հ, հարգ, խօսակա՞ն...

— Եւսօր առաւօտը չէլաւ, էլի արեւն խո-
հեց, ձեռքերը թափ տալով, տաք խօսակա՞ն:

Եւսօրն էր Սինդուստի հարցաւ... յարցն
էր: Սա քաղաքում պատուաւոր տեղ ունէր և
հասարակօրէն կոչվում էր Սինդուստի Գարբիէլ:

Եւսօրն էր Սինդուստի հարցաւ... յարցն
էր: Սա քաղաքում պատուաւոր տեղ ունէր և
հասարակօրէն կոչվում էր Սինդուստի Գարբիէլ:

Եւսօրն էր Սինդուստի հարցաւ... յարցն
էր: Սա քաղաքում պատուաւոր տեղ ունէր և
հասարակօրէն կոչվում էր Սինդուստի Գարբիէլ:

Եւսօրն էր Սինդուստի հարցաւ... յարցն
էր: Սա քաղաքում պատուաւոր տեղ ունէր և
հասարակօրէն կոչվում էր Սինդուստի Գարբիէլ:

Եւսօրն էր Սինդուստի հարցաւ... յարցն
էր: Սա քաղաքում պատուաւոր տեղ ունէր և
հասարակօրէն կոչվում էր Սինդուստի Գարբիէլ:

Եւսօրն էր Սինդուստի հարցաւ... յարցն
էր: Սա քաղաքում պատուաւոր տեղ ունէր և
հասարակօրէն կոչվում էր Սինդուստի Գարբիէլ:

Եւսօրն էր Սինդուստի հարցաւ... յարցն
էր: Սա քաղաքում պատուաւոր տեղ ունէր և
հասարակօրէն կոչվում էր Սինդուստի Գարբիէլ:

Եւսօրն էր Սինդուստի հարցաւ... յարցն
էր: Սա քաղաքում պատուաւոր տեղ ունէր և
հասարակօրէն կոչվում էր Սինդուստի Գարբիէլ:

Եւսօրն էր Սինդուստի հարցաւ... յարցն
էր: Սա քաղաքում պատուաւոր տեղ ունէր և
հասարակօրէն կոչվում էր Սինդուստի Գարբիէլ:

Եւսօրն էր Սինդուստի հարցաւ... յարցն
էր: Սա քաղաքում պատուաւոր տեղ ունէր և
հասարակօրէն կոչվում էր Սինդուստի Գարբիէլ:

Եւսօրն էր Սինդուստի հարցաւ... յարցն
էր: Սա քաղաքում պատուաւոր տեղ ունէր և
հասարակօրէն կոչվում էր Սինդուստի Գարբիէլ:

Եւսօրն էր Սինդուստի հարցաւ... յարցն
էր: Սա քաղաքում պատուաւոր տեղ ունէր և
հասարակօրէն կոչվում էր Սինդուստի Գարբիէլ:

Եւսօրն էր Սինդուստի հարցաւ... յարցն
էր: Սա քաղաքում պատուաւոր տեղ ունէր և
հասարակօրէն կոչվում էր Սինդուստի Գարբիէլ:

ու իմաստուն եղբայրը մի թեթեւ կամ դատարկ
միջոց չի մտածել նրան այդ դրութիւնից ա-
զատելու համար: Այս պատճառաւ Սինդուստը
հազիւ չունէ քաղաքում պատուում էր եղբոր որո-
շումին, անպարտ կանգնած մէկ տեղում:

Եւսօրն էր մտածում էր ծանր կերպով, պա-
պանելով իւր պատիւը, ինչպէս մէկ մարդ, ո-
րից պատուում են լսելու մի մեծ միջոց. Եւսօ-
րն էր ինքը լաւ գիտէր, որ բոլոր ազգականները,
ևս առանձին քոյրը, նրա մասին մեծ համարումն
ունէին, ուստի և այս կրիտիկական րոպէին ին-
քն ևս չէր կամենում կորցնել իւր պատիւը:

Եւսօրն էր մտածում էր ծանր կերպով, պա-
պանելով իւր պատիւը, ինչպէս մէկ մարդ, ո-
րից պատուում են լսելու մի մեծ միջոց. Եւսօ-
րն էր ինքը լաւ գիտէր, որ բոլոր ազգականները,
ևս առանձին քոյրը, նրա մասին մեծ համարումն
ունէին, ուստի և այս կրիտիկական րոպէին ին-
քն ևս չէր կամենում կորցնել իւր պատիւը:

Եւսօրն էր մտածում էր ծանր կերպով, պա-
պանելով իւր պատիւը, ինչպէս մէկ մարդ, ո-
րից պատուում են լսելու մի մեծ միջոց. Եւսօ-
րն էր ինքը լաւ գիտէր, որ բոլոր ազգականները,
ևս առանձին քոյրը, նրա մասին մեծ համարումն
ունէին, ուստի և այս կրիտիկական րոպէին ին-
քն ևս չէր կամենում կորցնել իւր պատիւը:

Եւսօրն էր մտածում էր ծանր կերպով, պա-
պանելով իւր պատիւը, ինչպէս մէկ մարդ, ո-
րից պատուում են լսելու մի մեծ միջոց. Եւսօ-
րն էր ինքը լաւ գիտէր, որ բոլոր ազգականները,
ևս առանձին քոյրը, նրա մասին մեծ համարումն
ունէին, ուստի և այս կրիտիկական րոպէին ին-
քն ևս չէր կամենում կորցնել իւր պատիւը:

Եւսօրն էր մտածում էր ծանր կերպով, պա-
պանելով իւր պատիւը, ինչպէս մէկ մարդ, ո-
րից պատուում են լսելու մի մեծ միջոց. Եւսօ-
րն էր ինքը լաւ գիտէր, որ բոլոր ազգականները,
ևս առանձին քոյրը, նրա մասին մեծ համարումն
ունէին, ուստի և այս կրիտիկական րոպէին ին-
քն ևս չէր կամենում կորցնել իւր պատիւը:

Եւսօրն էր մտածում էր ծանր կերպով, պա-
պանելով իւր պատիւը, ինչպէս մէկ մարդ, ո-
րից պատուում են լսելու մի մեծ միջոց. Եւսօ-
րն էր ինքը լաւ գիտէր, որ բոլոր ազգականները,
ևս առանձին քոյրը, նրա մասին մեծ համարումն
ունէին, ուստի և այս կրիտիկական րոպէին ին-
քն ևս չէր կամենում կորցնել իւր պատիւը:

Եւսօրն էր մտածում էր ծանր կերպով, պա-
պանելով իւր պատիւը, ինչպէս մէկ մարդ, ո-
րից պատուում են լսելու մի մեծ միջոց. Եւսօ-
րն էր ինքը լաւ գիտէր, որ բոլոր ազգականները,
ևս առանձին քոյրը, նրա մասին մեծ համարումն
ունէին, ուստի և այս կրիտիկական րոպէին ին-
քն ևս չէր կամենում կորցնել իւր պատիւը:

Եւսօրն էր մտածում էր ծանր կերպով, պա-
պանելով իւր պատիւը, ինչպէս մէկ մարդ, ո-
րից պատուում են լսելու մի մեծ միջոց. Եւսօ-
րն էր ինքը լաւ գիտէր, որ բոլոր ազգականները,
ևս առանձին քոյրը, նրա մասին մեծ համարումն
ունէին, ուստի և այս կրիտիկական րոպէին ին-
քն ևս չէր կամենում կորցնել իւր պատիւը:

այս անգամ աւելի մեծ դժուարութիւններ և աւելի մեծամեծ զոհեր տանելով: Այսպէս ասում ենք, որովհետեւ նորոգված պատե-րազմը Ներսիսեան պիտի լինի—Տաճկիս ու Ռուսը արդէն վերջացրած են իրանց հա-շիւները և խաղաղութեան պայմանները ստորագրած: Վերջին հեռագրաւորները, ի-րաւ է, տալիս են գուշակել, որ դեռ պա-նագործներ չպիտի յաջողի Ներսիսեան խա-ղաղութիւնը պահպանել: որովհետեւ նո-րա հաղորդում են, որ անգղիական պար-լամենտը մեծ բազմութեամբ ձայնակի հա-մակրութիւն է յայտնել Ռիստֆելդի քա-ղաքականութեան և որոշել է տալ պա-տերազմական պատրաստութեանց համար կարեւոր գումար: Միւս հեռագրաւորը հաղորդում է, որ անգղիական նաւատոր-միւրը մտել է Վոսփոր, ուր ուղղվում են, և այլ Ներսիսեան տէրութեանց նաւեր էլ: Այս անիթով և Ռուսաստանը մտադիր է քրիստոնէայ ազգերի ապահովութեան հա-մար, իւր զորաց մի մասը մոցնել և: Պոլսը: Սորա յիշատակ ցոյցից են, որոնք վկայում են տէրութեանց միմեանց վերայ ունենացած անվտանգութիւն, որ և տա-լիս է աւելի անելու վերջինջալ գուշա-կութիւններ: Բայց կարելի է այդ յիշեցումը է միայն լատինական առաձը, թէ եթէ խաղաղութիւն են կամենում ունենալ, պատրաստ եղի պատերազմի համար:

Եւրոպայի և այդ պատրաստութիւնները և բարեգուշակ և շարագուշակ ցոյցեր լե-նել — որոնք չեն կարող երկար քաշել, այլ շուտ կարարգլին: Ոմանք շարագուշակ են համարում և այն հանգամանք, որ զեպանաժողովը բացվին իրրե ուշանում է: Բայց այդ բնական է: Հաւանական է, որ բաւական ժամանակ կպահանջէ պատրաս-տութիւնը Ներսիսեանցի ստանայ իւր կա-ռավարութիւնից հրահանգներ, որով նա վարվելու է դեպքանաժողովի նիստերում: Բացի սրանից անտարակոյս է, որ առաջ քան զեպանաժողովը կբացվի և կսկսի իւր զոր-ծունէութիւնը, կլինին տէրութեանց մէջ բանակցութիւնը զէժ գլխաւոր հարցերի վերայ, որպէս զի այդ կէտերում նախըն-թացարար համաձայնութեան մտնողից յետ սկսին ժողովը, որ սա որ և է և էլ համար:

Հաւանական է, որ եթէ այս համա-ձայնութիւնը տեղի չի ունենալ նախըն-թացարար, և զեպանաժողովը կազմվին անխորհուրդ կլինի կամ կկազմվի ձեռն հա-մար, որ շուտով էլ ցրվի, զորով վճիռը էլ զէջի ուժին յանձնելով: Բայց այս ամենայնպէս չար է, մենք էլի աչքի ա-ռաջ ունենալով պատերազմի սարսափներն և նորա պահանջած անչափ զոհերը պէտք է յուսանք լուսաւորեալ Ներսիսեան մար-դասիրական զգացմունքների վերայ, որ սա ամեն ձիւր կեանքի այդ մարդկային պատ-ժի առաջն առնելու համար:

Վերջին հեռագրաւորներից մէկն էլ առանձնապէս միջնորդական էր Տաճկա-հայոց համար, որովհետեւ ինչպէս երևում է այդ լուրից, անգղիական դեսպան Լէյ-արդը և Պոլսում գրգռում է լայնրին, որ խնդիր ուղղին Տաճիկ կառավարութեան և պահանջեն Տաճկահայաստանի համար ինք-նավարութիւն: Այս ապացոյց է, որ և՛ արեւմտեան Եւրոպական տէրութիւնը մը-տադիր են Ռուսաստանի հետ հանդէս գոր-ծելու ի պաշտպանութիւն Տաճկաստանի քրիստոնէից, որովհետեւ պ. Լէյարդը յայտ-նել է Հայոց և Պատրիարքին, որ Անգլի-ան ջերմ պաշտպան կհանդիսանայ դե-պանաժողովում Հայոց պահանջին: Այս-պէս Տաճկահայոց վիճակի ապագայ բարե-լաւութեան յոյսն աւելի հաստատութիւն է ստանում:

Ռուսաստան և Անգլիան համախոհ են երևում Տաճկաստանի քրիստոնէից վիճա-

կի բարեկամութեան պահանջի հարցում: միջեւ կարելի է այդ մասին տարախոսե-լուրդական միւս լուսաւորեալ տէրու-թեանց համաձայնութեան վերաբերու-թեանը քաջամտել էր և անհատաւոր այդ հեռագրաւորը միւս մասը, թէ Հայոց ազգային ժողովը իրմարում է Լէյարդի այդ պահանջին: Այդ կամ սխալ է և կամ մի փոքրամասնութեան կարծիքն ի-րրե բոլոր ժողովի որոշումն հաղորդած է: Փոքրամասնութիւնը ժողովի կարող է որ և է կրքի ծառայել կամ ազդի թշնա-մեաց զործիք լինել — լայն տարակոյս չկայ, որ մեծամասնութիւնն, որ ի վարդաց հե-տէ ցոյց է տուել ձգտումն դէպի Տաճկա-հայոց ինքնավարութիւնը, շնորհակալու-թեամբ ընդունած է Լէյարդի առաջար-կութիւնը: Շատ հետաքրքրական էր իմա-նալ, թէ արեւելք այդ զինարդող ազգա-փնա կուսակցութեան պարագլուխներն էլ են նոյն անձինք են, որոնք զինարդութիւն ցոյց տուին կառավարութեան զինուորա-գրութեան հարցում: Եթէ նորա են այն ժամանակ պարզ է, թէ ոչ են, զրոյդ-ները — դէպի այդ ազգափնա ընթացքը: Տարակոյս չկայ, որ կարճ միջոցից այդ հարցը կպարզվի:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Թիֆլիսի հայ բնակիչների սովորութեամբ ե-ղած թաղման ծախսերը այնքան ծանր են, որ պատահում է, որ հայ ընտանիքն այդ ծախ-սերը կատարելու համար, հարկադրուած է ի-նում ընկնել պարտքի մէջ: Այժմ, ինչպէս լը-սում ենք, մի խումբ մարդկերանց մէջ ծագել է միտք կազմելու մի ընկերութիւն, որի ան-ձեռները կամենում են պարտաւորվել պակա-սացնել կամ բոլորովին վերացնել այդ աւերող ծախսերը, մի և նոյն ժամանակ պարզացնելով և թաղման հանգէսները: Անգամները պէտք է տան ընկերութեան զանաձայններն մի որոշեալ գումար, բացի տարեկան անգամական վճարից: Այդ գումարով և այլ տուրքերով, ինչպէս և սուգանքի փողով, որ վճարելու են այն ան-դամը, որոնք չեն ենթարկուի ընկերութեան պայմանին և անպատճառ կցանկանան կազմել թաղման ծախ հանգէսներ մեծ մեծ ծախսերով, ընկերութիւնը մտադիր է արժանաւոր և մա-քուր պահպանել Հայոց հանգստարանները և եթէ միջոցները կրնան ունենալ հայ աւա-կան և իրական ուսումնարաններում նշաւակեալ թւով որդեգրներ:

Անգղիական լրագիրները հաղորդում են, որ վերջապէս յաջողակեցաւ գտնել հուշակաւոր Պրանկլինի հետքը, որ կորել է 1847 թ. հիւ-սիսային բևեռի մօտ ճանապարհորդելիս: Մի նաւատար տուել է տիկին Պրանկլինին նորա ամուսնու նշանով և զրօշով զրգալ՝ որ նա զը-նել էր մի Նովիմոսով: Եւրոպայում հաւատացնել է նաւաստուն, որ նա իւր աչքերով տեսել է ինչպէս կապիտան Պրանկլինն և նորա բոլոր ընկեր նաւագնացները կորել են Իդլֆիլդի հրա-ւանդի մօտ սովից և ցրտից: Փոքր ժամանակից յետոյ Եւրոպայից, որ սա հասարակ պատ-վում են մեռնելներն, փաթեթել են նրանց զազանների մարմին մէջ և դրել նրանց վերայ ծանր քարեր, որպէս զի նրանց չդռնեն սովի-տակ արջերը:

Պ. Բոն—Ամին հաղորդում է Բագուից: Թաւրոնասէները գիտեմանքի 23-ին ներ-կայացրին Վարդանանց պատերազմը և Վեռ-նիցութիւնը պիտաները տեղւոր բնակական ուսումնարանի աւարտող չքաւոր Հայ ուսա-նողների օգտին: Ներկայացուած գումարեղի էր: Բոլոր եկամուտը իղել է 356 ռ. 25 կոպէկ: Եւրոպայում այդ գումարին նուրբում մնացել է զուտ գումար 188 ռ. 23 կոպ: Այս մասին մեծ յայտնում ենք մասնակցող թաւրոնասէներին մեր խորին շնորհակալութիւնը, որ նոքա իրանց բարի և ազնիւ զգացմունքով միջոց են տալիս մեր չքաւոր ուսանողներին ընդարձակելու ի-րանց ուսման և գիտութեան ասպարէզը բար-ձրագոյն ուսումնարաններում:

Բագուից հաղորդում են, որ ապագութեան համար պատրաստվում է Վ. Ի. պաւստան կան փոխիկ անունով աշխատութիւնը պ. Աւագ Կրիգորեանից, որ կազմուած է հինգ առանձին հատորներից:

Ջմիւռնիայից մեզ գրում են. Ջմիւռնիոյ ա-ռաջնորդ գիր. Մեքիսիդէկ ծ. վարդապետի արթուն հովուութեամբ և հայրենասիրական ե-ռանդուն ջանքից խաղաղութիւնն ու եղբայր-սիրութիւնը արեւած է բոլոր վիճակին. ընտը-ված ժողովներն և խորհուրդները՝ կրօնական, քաղաքական, անտեսական, դատաստանական և Ռուսեմական հասարակաց վտանգութիւնը գրաւած են: Նախկին խաղութեանց և կու-սակցութեանց նոյն անգամ չերկր: Գաւառա-կան երեսփոխանութիւնը մեծ փութով կանայ օրինաւոր հանգանակութեամբ ազգային արկղ պարտքէ ազատել: Եւ որպէս զի ազգն վերս-տին պարտոց չենթարկվի՝ նոյն երեսփոխա-նութիւնն ազգային տուրք սահմանեց ըստ չա-փու կարողութեան իւրաքանչիւր անհատի. և նմանապէս որոշեց և հրատարակեց, որ այսու-հետև ունենոր ծնողք պարտաւոր են մասնաւոր թոյլով վճարել իրենց զաւակաց համար, որպէս զի զարդները կարօտութեան չանդկուեն և յաւակադիմութենէ արզուին: Ազգային վար-չութիւնն արդէն հազար լիւրս եկանուտ սահ-մանած է երկու զարդների համար: Եթէ ու-նենոր ծնողներն ևս հինգ հարկու լիւրս զոյա-նայ, 1500 լիւրսով զարդներն կարող են լաւ վճարել ունենալ, մասնաւոր որ նոքա զիւ-թիւն չեն:

Բացի սրանից մասնաւոր մարդիկ առաջ-նորի յորդորները լսելով ու վարչութեան ջան-քն ու եռանդը տեսնելով սկսան երկու մե-ծազորութեանց ձեռնարկել: Այսպիսով ևս վստա-նալով եղբայր Բակովը և Յովհաննէս սկը-սած են իրանց ծախիւր հոյակապ հիւանդանոց կառուցանել, ինչ տեղ, այնպէս որ Նովի չու-տով սքանչելի հիւանդանոց կունենայ եւրոպա-կան ամեն յարմարութեամբ և վայելչութեամբ: Այս ազնիւ Հայազգիները յանձն են առած և-րեք հազար լիւրսային աւելի ծախել այս գործի համար:

Իսկ մեծ. Խաչատուր Գարաջաշեան սկսած է մարմարեղծով յատակել Ջմիւռնիոյ սուրբ Ստե-փանոս հոյակապ եկեղեցին, որոյ յատակն ջրան տարել է վեր անպատրաստ մնացած էր ազգի անկարողութեան առթիւ: Սորա ծախքն ալ հազար լիւրսային աւելի կլինի:

Հիւսիսային Ամերիկայի միացեալ Նահանգ-ներէ ազգային լուսաւորութեան նախարարու-թեան հայրենիքից երևում է, որ այնտեղ հա-սարակաց զարդների համար գործ է դրված 75 միլ. դոլար:

Միացեալ Նահանգներում ուսանողների թիւը բնակաց հետ համեմատելով կազմում է իւրա-քանչիւր 100-ին 21,8%, Եվրոպայում 15,9%, Գերմանիայում 15,4%, Ֆրանսիայում 9,9%, Աւստրիայում 8,9% և Ռուսաստանում 1,5%:

Խմբագրութեան շնորհակալութեամբ ստա-ցաւ Վերքիլի Մեքը ու նորա մանուկները զը-քովը, զորք տիկին Ստեփաննի և թարգմա-նութիւն օրերը Գարիայի Գաւառեան Կանա-կեանց, Գինն է 25 կոպ. և ծախվում է Թիֆլի-սի ամեն գրավաճառների մօտ: Ուրախութիւն երկույթ է, որ մեր օրերդներին հետաքրքրում է հայ գրական ասպարէզն և նոքա թէ և շատ հազիւ, նուրբում են իրանց ճիշդ ու աշխա-տանքը մասամբ և՛ հայ գրականութեան:

Պ. Նազարեանցը Միմֆերոպոլից հաղորդում է հետեւեաները.

Ղարի և Պելլիայի առման հանգէսները բա-ւական շարժողութեան և ուրախութեան մէջ ձգցին տեղի քնած հասարակութիւնը: Պէլլ-նայի առման հանգէսը Ղարից շատ չէր զա-նազանվում: Մի քանի գոյներով ծածանվող զրօշակները խանութների ճակատների վերայ, այդ զանազանութեան ցոյցերն էին: Բոլոր ու-սումնարանները մասնակից եղան այդ ուրա-խութեան, փակելով իւրեանց դռները: Հայոց եկեղեցին ևս այդ յաղթութեան համար գոհա-ցողական մաղթանք կատարեց:

— Գեկտեմարի 20-ին առաջին անգամ երկրներ ձին ցանց Միմֆերոպոլի վերայ: 25-ին արդէն ձմեռուայ օր էր: Իսկ այնուհետև ձին, անձրև ու պայծառ օրեր են, այնպէս որ մարդ չգիտէ թէ տարուայ որ եղանակուն է:

Միմֆերոպոլից գրում են. գեկտեմարի 20-ն քրիստոնէի այստեղ, 14-ին, Վրացի շոգնաւի գերի առած տաճկական Վէրսինա շոգնա-նակը 11 օֆիցերը և 750 զինուորները, ո-

րոնց մէջ կային նաև Բաշիբոզուները, Վերքի-ներ և Արաք: Դրաք այնքան վառ չեն հա-ղուած, որքան նոքա ներկայացնում են լրագիր-ներում:

Միմֆերոպոլից գրում են մեզ. Նոր տարի օրը մի առանձին ուրախութեան օր էր Միմ-ֆերոպոլի Հայ Լուսաւորական հասարակու-թեան համար: 20 աշակերտ միաձև հա-ղուստով և 10 աշակերտ սուրբ պատարագի ժամանակ, ներդաշնակեղանակով (ձայնազրու-թիւնով) զարկութիւն արին ժողովրդի խառն բազմութեան ներկայութեամբ: Պատարագից քանանա իւր բեմից կարգացած քարոզի մէջ, ամենաքն զովասանքով սկսեց խօսել նոքա եր-գեցողութեան վերայ, հրաւիրելով ժողովրդին նոքա ուսուցիչների աշխատանքը, ինչպէս հար-կըն է, գնահատելու: Տէր հայրն ասում էր, որ դեռ այդ սկիզբն է յառաջագիւղութեան, եթէ հասարակութիւնը սիրով կմիաբանուի ուսում-նարանի սրբազան գործին նպաստամատոյց լի-նելու: Բազմաւորութիւն կունենայ առաւել մե-ծամեծ օգուտներ տեսնելու զարդից: Տէր—հօրը իւր հրապարակական խոստովանութեան համար յայտնում ենք մեր հրապարակաւ շնոր-հակալութիւնը: Նորի խումբը զարկութիւն ա-րեց նաև յունվարի 5-ին և 6-ին: Առ հասա-րակ, ամենքը գովասանքով էին խօսում այդ երգեցողութեան վերայ, որպիսին ինչպէս ա-սում են, դեռ չեն տեսնուած Միմֆերոպոլում: Իսկ երգեցողութեան մէջ օրերդների մաս-նակցութիւնը բոլորովին նոր բան է այստեղ:

— Միմֆերոպոլի Հայոց ընկերացարանը, որի հոգեվարժ գրութեան մասին մի քանի անգամ գրուեցաւ, գեկտեմարի վերջին օրը հանգնաւ ի տէր և թաղուեցաւ առանց հանդիսի: Աս-տուած որովմի հոգանալ լաւ ընթերցարան էր: Նորա քաղցր յիշատակները՝ անհշիկ կմնա իւր աշխատասէր այցելուների սրտերում:

Պ. Բոն—Ամին հաղորդում է Բագուից. Փայտի և ածուխի հարցը, խօսակցութեան զխաւոր առարկայ էր դարձած, այժմ նա թուլացել է, այնպէս որ փայտի հարկի կտորը 12 աւարից ի՛նչ 3—4 ռուբլ, ածուխի փուղը 1 ռ. 60 կոպէկից—1 ռ. 20 կոպէկ թէն սա

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԻՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԽԱՐԷՆ

ՕՐԱԳԻՐԸ

Կ'հրատարակվի 1878 թվականին (տասնամիերորդ տա-րի) մի և նոյն ուղղութեամբ: Տարեկան գինն է երեք մանէթ: Օտարաքաղաքացիները թող բարեհաճեն դի-մել այս հասցեով Խորէն վարդապետ Ստեփանէին. «*Бакы, Архимадриты Хорену Степане. В редак-цию АЙКАКАНЪ АШХАРА.*»

Նոր Նախիջևանի քաղաքային ուսում-նարանի մէջ Հայոց լեզու դասախօսելու համար հրաւիրում է ուսուցիչ: Ցանկա-ցողները կարող են դիմել Տփլիսու Ներ-սիսեան Դպրոցի Տեսչին պայմանները իմա-նալու համար: